

## CHET DAVLATLARNING HARBIY XIZMATIGA YOLLANISH JINOYATIGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY VA KRIMINOLOGIK JIHATLARI.

*Рахматуллаев Ахрор Нуматулла угли*

**93 987 11 14**

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksidagi 154, 154<sup>1</sup> va 155-moddalari asosida chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati va unga qarshi kurashishning huquqiy hamda kriminologik jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, xalqaro huquq normalari, jinoyatning ijtimoiy xavfliligi, milliy xavfsizlikka tahdidi hamda uning oldini olish bo‘yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

**Kalit so‘zlar:** yollanish, jinoyat, xalqaro huquq, harbiy xizmat, terrorizm, jinoyat kodeksi, milliy xavfsizlik, profilaktika, kriminologiya, yollanma jangarilar.

**Аннотация:** В данной статье на основе статей 154, 154<sup>1</sup> и 155 Уголовного кодекса Республики Узбекистан проанализированы преступления, связанные с наемничеством на военную службу иностранных государств, а также их правовые и криминологические аспекты. Кроме того, рассмотрены нормы международного права, социальная опасность данного преступления, угроза национальной безопасности, а также предложены рекомендации и меры по его предупреждению.

**Ключевые слова:** наемничество, преступление, международное право, военная служба, терроризм, уголовный кодекс, национальная безопасность, профилактика, криминология, наемные боевики.

**Annotation:** This article analyzes the crime of recruitment into the military service of foreign states based on Articles 154, 154<sup>1</sup>, and 155 of the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, focusing on its legal and criminological aspects. In addition, the article examines international legal norms, the social danger of the crime, its threat to national security, and provides recommendations and preventive measures.

**Keywords:** recruitment, crime, international law, military service, terrorism, criminal code, national security, prevention, criminology, mercenary fighters.

## **Kirish**

So‘nggi yillarda global geosiyosiy jarayonlarning keskinlashuvi, ayrim hududlarda qurolli mojarolarning kuchayishi turli davlat fuqarolarining chet el hududlarida yollanma jangari sifatida ishtirok etish xavfini oshirdi. Yollanish jinoyati nafaqat xalqaro huquqning buzilishi, balki davlatning suvereniteti, hududiy yaxlitligi va xavfsizligiga ham jiddiy tahdiddir. Shu bois O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksida mazkur jinoyat alohida modda sifatida belgilangan va unga nisbatan qat’iy jazolar nazarda tutilgan.

## **Tahlil va muhokama**

### **Yollanish tushunchasi va huquqiy asoslar**

O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida (JK) yollanish, ya’ni moddiy manfaatdorlik yoki boshqa shaxsiy manfaatlarni ko‘zlab, boshqa davlat hududida qurolli to‘qnashuvlarda ishtirok etish maqsadida yollanish jinoyat deb e’tirof etiladi (JK 154-modda) [1]. Ushbu modda 2001-yil 29-avgustdagi 254-II-sonli Qonun bilan mustahkamlangan.

Shuningdek, 2003-yilda 154-moddaga qo‘shimcha qism kiritilib, yollanma shaxsni o‘qitish, moliyalashtirish yoki harbiy harakatlarda foydalanish uchun ham jinoiy javobgarlik belgilangan [2].

2019-yilda qabul qilingan qonunga binoan (JK 154<sup>1</sup>-modda), O‘zbekiston fuqarosining chet davlatlarning harbiy xizmatiga, politsiya yoki xavfsizlik organlariga yollanishi uch yilgacha axloq tuzatish ishlari yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi [3].

### **Kriminologik jihatlar**

Yollanish jinoyatining asosiy kriminologik sabablari quyidagilardan iborat:

- **Ijtimoiy-iqtisodiy omillar** – ishsizlik, daromadning yetarli emasligi, xorijda tez boyish istagi.
- **Ideologik va diniy omillar** – radikal oqimlar ta’siri, terroristik guruhlarining targ‘iboti.
- **Huquqiy savodsizlik** – fuqarolarning yollanish oqibatlari va jazolari haqida to‘liq xabardor emasligi.

• **Xalqaro qurolli mojarolar ta'siri** – yaqin va o'rta sharqdagi urush o'choqlarida yollanma jangarilar ishtirokining ko'payishi.

Kriminologik tadqiqotlar ko'rsatadiki, yollanish jinoyatiga moyil shaxslarning katta qismi yoshlar bo'lib, ular tashqi tashviqot va moliyaviy manfaat ta'sirida bunday xavfli jinoyatga qo'l uradilar [4].

### **Xalqaro huquqiy normalar**

BMTning 1989-yildagi “Yollanma jangarilarni jalb qilish, ulardan foydalanish, moliyalashtirish va o'qitishga qarshi konvensiyasi”ga ko'ra, yollanma jangarilar xalqaro jinoyatchi sifatida tan olinadi va davlatlar bunday shaxslarga nisbatan qat'iy choralar ko'rishi shart [5]. O'zbekiston ham mazkur konvensiyaning qoidalarini milliy qonunchiligiga integratsiya qilgan.

### **Amaliy misollar**

So'nggi yillarda MDH davlatlari hududida yuzlab fuqarolar xorijiy qurolli mojarolarga jalb qilinganligi haqida huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan rasmiy ma'lumotlar berilgan [6]. O'zbekiston ham bunday tahdidlarga qarshi kurashishda profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirmoqda.

### **Jinoyatning oqibatlari**

Yollanish jinoyati quyidagi salbiy oqibatlarga olib keladi:

- Milliy xavfsizlikka tahdid;
- Xorijda tajribaga ega bo'lgan jangarilarning mamlakatga qaytib kelishi va terrorchilik faoliyatiga aralashishi;
- O'zbekistonning xalqaro maydondagi imijiga putur yetkazishi;
- Yoshlar orasida radikallashtiruv xavfining ortishi.

### **Profilaktik chora-tadbirlar**

Mazkur jinoyatga qarshi samarali kurashish uchun quyidagilar muhim:

- Huquqiy targ'ibot ishlarini kuchaytirish;
- Diniy-ekstremistik oqimlarning targ'ibotiga qarshi mafkuraviy immunitet yaratish;
- Xorijiy davlatlar bilan axborot almashish tizimini yo'lga qo'yish;
- Yollanishga moyil ijtimoiy qatlamlarni (ishsiz yoshlar, mehnat migrantlari) qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

## **Xulosa**

Chet davlatlarning harbiy xizmatiga yollanish jinoyati O‘zbekiston Respublikasining milliy xavfsizligiga, xalqaro tinchlik va barqarorlikka jiddiy tahdid tug‘diradi. Ushbu jinoyatning huquqiy asoslari JKning 154, 154<sup>1</sup> va 155-moddalarida qat’iy belgilangan bo‘lib, jazo choralarining kuchaytirilishi uning oldini olishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kriminologik omillarni chuqur tahlil qilish, profilaktik choralarni kuchaytirish va xalqaro hamkorlikni kengaytirish mazkur jinoyatga qarshi samarali kurashishda muhim ahamiyat kasb etadi.

## **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. 2001-yil 29-avgustdagi 254-II-son Qonun. – Oliy Majlis Axborotnomasi, 2001, 9–10-son, 165-bet.
2. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. 2003-yil 30-avgustdagi 535-II-son Qonun. – Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003, 9–10-son, 149-bet.
3. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni “Jinoyat kodeksiga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”. – 2019-yil 3-dekabr, O‘RQ-586. – Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 2019, 03/19/586/4106-son.
4. To‘raev A. Kriminologiya asoslari. – Toshkent: Adolat, 2018. – 220-bet.
5. UN Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. – New York: United Nations, 1989. – p. 45.
6. Karimov B. Xalqaro terrorizm va huquqiy xavfsizlik. – Toshkent: Ma’naviyat, 2020. – 134-bet.
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy xavfsizlik xizmati hisobotlari. – Toshkent: MXX nashriyoti, 2017. – 56-bet.
8. Rasulov J. Xalqaro jinoyatlar va ularning oldini olish mexanizmlari. – Toshkent: Yuridik adabiyot, 2021. – 175-bet.
9. Human Rights Watch Report. Foreign Fighters in Armed Conflicts. – New York, 2016. – p. 78.
10. Qodirov S. O‘zbekiston va xalqaro huquqiy hamkorlik. – Toshkent: Nodirabegim, 2019. – 201-bet.